

Słowniki tematyczne w Polsce, Serbii i Chorwacji

Sybilla Daković (Wrocław)

Słowniki onomazjologiczne, w szczególności dwujęzyczne, są istotnym narzędziem dydaktycznym pomocnym w nauce języków obcych, zarówno na początkowych jak i późniejszych etapach nauki. Wydane w Polsce, Serbii czy Chorwacji publikacje ogólnie traktujące o leksykografii stosunkowo mało miejsca poświęcają uwagę temu typowi słowników¹, pomimo że pojęciowe uporządkowanie haseł jest z jednym z najstarszych sposobów organizacji materiału, co ma związek z pierwotnym przeznaczeniem słowników – pomocy w komunikacji osobom posługującym się różnymi językami. W leksykografii polskiej, serbskiej czy chorwackiej ten cel wydaje się być w dalszym ciągu nadrzędny względem idei wzbogacania słownictwa języka ojczystego, gdyż uporządkowanie onomazjologiczne stosowane jest w tych tradycjach przede wszystkim w słownikach dwujęzycznych, a znacznie rzadziej jednojęzycznych.

Idąc za potrzebą powstania tematycznego słownika polsko-chorwackiego i polsko-serbskiego, mającego ułatwić przede wszystkim studentom filologii serbskiej i chorwackiej dotarcie do bogatego słownictwa związanego z poszczególnymi aspektami ludzkiej działalności, rozpoczęłam pracę nad projektem utworzenia takich słowników, który pragnę tu przedstawić.

¹ Pomimo, że na gruncie chorwackim oraz polskim pojawiły się dość niedawno monografie dotyczące leksykografii tematycznej [mowa o książce A. Nikolić-Hoyt, pt. *Konceptualna leksikografija: prema tezaurusu hrvatskoga jezika* (2004), poświęcona koncepcji opracowania słownika tematycznego języka chorwackiego, oraz pracy I. Burkhanova *Linguistic Foundations of Ideography: Semantic Analysis and Ideographic Dictionaries* (1999)], to kwestia współczesnych rzeczowych słowników przekładowych jest tam jedynie zasygnalizowana.

Zanim jednak przejdę do omówienia celów i koncepcji tych słowników, chciałabym poświęcić uwagę dwóm kwestiom, związanym z tym tematem: problemowi terminologii oraz tradycji leksykografii onomazjologicznej (szczególnie dwujęzycznej) w Polsce, Serbii i Chorwacji.

1. Leksykografia onomazjologiczna a terminologia

Wyróżnienie leksykografii ideograficznej dokonane jest w oparciu o układ artykułów hasłowych, które uporządkowane są według właściwości semantycznych, często tworząc schemat hierarchiczny (Żmigrodzki 2005: 53). Takie uporządkowanie nazywane jest też w polskiej leksykografii *uporządkowaniem tematycznym, pojęciowym, onomazjologicznym, ideograficznym* (Piotrowski 2001) lub *idiograficznym* (Cygal-Krupa 1986). D. Rembiszewska (2005: 39) pisze o synonimicznym traktowaniu terminów *słownik pojęciowy, rzeczowy i tematyczny*, wspominając jednak o próbach zawężania tych pojęć.

Dzieła leksykograficzne z omawianym typem makrostruktury A. Nikolić-Hoyt (2004: 7–8; 21) określa z kolei mianem *semantički, analoški, ideografski, ideološki, nomenklatorski, mnemonički, sistematski, onomasiološki, sinonimij-ski, metodički rječnici*. Z powyższego widać bogatą synonimię nazw odwołujących się do onomazjologicznego typu makrostruktury słownikowej.

W kontekście semantycznego układu haseł należy poruszyć też kwestię terminu *tezaurus*, który w języku polskim, serbskim i chorwackim jest nazwą wieloznaczną. W znaczeniu „słownik o układzie onomazjologicznym” termin ten, jak się wydaje, nie jest jeszcze w badanych językach ustalony. Świadczyć o tym może porównanie definicji słowników ogólnych. Polskie słowniki *Słownik wyrazów obcych PWN* (2002), *Współczesny słownik języka polskiego* (2007), *Słownik języka polskiego PWN* (2002) jako pierwsze znaczenie podają „dzieło obejmujące całokształt danej dziedziny”. Drugim znaczeniem jest „słownik obejmujący całe słownictwo jakiegoś języka”. Znaczenie „słownik synonimów, zwłaszcza w układzie pojęciowym” podaje tylko *Słownik wyrazów obcych PWN*, zaś czwarte znaczenie w tymże słowniku to „uporządkowany zestaw terminów w ramach jakiejś dziedziny”. Oznacza to, że tylko jeden z trzech badanych słowników łączy termin *tezaurus* z typem słownika o układzie onomazjologicznym, akcentuje jednak, że chodzi o słownik synonimów. Inną sytuację zauważyć można w pracach poświęconych leksykografii. P. Żmigrodzki (2009: 180), dla przykładu, używa pojęcia *tezaurus* w znaczeniu słownika onomazjologicznego, ideograficznego, sygnalizując przy tym, że w leksykografii angielskiej oznacza się nim „zwykły” słownik synonimów, a w polskiej słownik synonimów włączony w programy komputerowe.

Jak pisze B. Sosińska-Kalata (2006: 151) najwcześniejsze użycie terminu przypisuje się R. Estienne'owi (*Thesaurus linguae latinae*, Paryż 1531), którego słownik miał układ alfabetyczny, zaś wzorcem tezaurusa, rozumianego jako słownik pojęciowy, stał się dopiero *Thesaurus of English Words and Phrases* M. Rogeta (Londyn 1852), co być może miało związek z jego powszechnością i ilością wznowień (około 100).

Pomimo, że termin *tezaurus* jako *słownik onomazjologiczny* pod wpływem tradycji angielskiej bywa stosowany przez polskich językoznawców (np. Gruszczyński 1999, Mikołajczak-Matyja 2005), jednak większość słowników o układzie pojęciowym (szczególnie dwujęzycznych) w tytule mają określenie *słownik tematyczny*. Potwierdza to również I. Burghanov (1999: 72)². Nazwa ta jest również stosowana wymiennie do terminu *tezaurus*, przez W. Gruszczyńskiego (1999: 142). Tenże autor wprowadza też podział *słowników znaczeniowych* na *tezaury* (*słowniki tematyczne*) i *słowniki synonimów*, uwydatniając tym samym różnicę pomiędzy oboma typami dzieł. Motywuje to faktem, że istniejące obecnie polskie słowniki synonimów są „bliższe słownikom opisowym (nienormatywnym)” (1999: 131). W. Miodunka również rozgranicza *słowniki pojęciowe* od *słowników synonimów*, pisząc, że „każdy z nich odpowiada na inne zapotrzebowanie” (1989: 226).

Inaczej jest serbskiej oraz chorwackiej tradycji leksykograficznej, w których nazwa *tematski r(j)ečnik* nieczęsto pojawia się w tytułach słowników³. Na problem terminologiczny zwraca uwagę chorwacka leksykograf B. Tafrā, pisząc o rozróżnieniu pojęcia *tezaurus* i *tematski rječnik*: „veoma je važno da se terminološki jasno luče pojmovi. Jedno su tematski rječnici (to bi bili, primjerice, svi terminološki rječnici), a drugo su rječnici koji su strukturirani tematski. Dakle, prvo se tiče izbora leksika, a drugo makrostrukture. Za tezausage je bitno upravo to drugo, premda tezaursi mogu biti i tematski rječnici” (2005a: 560). Tym samym termin *tezaurus* rozumie jako dzieło o onomazjologicznym układzie artykułów hasłowych, a *słownik tematyczny* jako słownik specjalistyczny, np. terminologiczny. Zbieżną opinię prezentuje A. Nikolić-Hoyt (2004), która pomimo, że wymienia osiem przyjętych

² Stwierdza również, że podobnie jest w leksykografii bułgarskiej i leksykografii krajów byłego ZSRR.

³ W bazie Narodne biblioteke Srbije i Hrvatske nacionalne knjižnice odnalazłam cztery pozycje wydane w Serbii i dwie w Chorwacji. Mowa o słownikach dwujęzycznych o rzeczowym układzie haseł.

znaczeń omawianego terminu⁴, ze znaczeniem *jezično blago* jako pierwszym, to w dalszej części monografii pisze, że tezaury to „najčešće nediskriminirani popisi konceptualno/tematski raspoređenih riječi“ (2004: 34). Co więcej autorka stawia w opozycji pojęcia *tezaursus* i *rječnik*, i to nie tylko ze względu na układ haseł (*słownik* ma według niej organizację semaziologiczną), ale również na przeznaczenie. *Tezaursus* bowiem „służy do produkcji tekstu“, zaś *słownik* wykorzystywany jest do jego interpretacji (ibidem: 31)⁵. Stawia też wyraźne rozróżnienie między tezaurem a słownikiem synonimów, pisząc: „tezaursus nije rječnik sinonima i ne samo zato što uključuje i antonime, već i zbog toga što osim sinonima i antonima uzima u obzir i druge značenjske, funkcionalne i asocijativne odnose koji organiziraju leksičko blago nekog jezika“ (ibidem: 34)⁶.

Z kolei D. Šipka (1998: 62, 64) przez *tezaursus* rozumie słownik synonimów w procesorach tekstowych, ale również „veliki opisni rječnik“ (ibidem: 158, 159), zaś pojęcie *ideografski rječnik* stosuje jako równoznaczne ze *slikovni, piktoralni rječnik* (ibidem: 139).

Przyjrzyjmy się teraz jak badane pojęcie definiują słowniki ogólne języka chorwackiego i serbskiego oraz słowniki wyrazów obcych. W przeciwieństwie do większości polskich słowników *Rječnik hrvatskog jezika* V. Anicia (1998) definiuje znaczenia terminu w zależności od dziedziny nauki, w jakiej jest używane. Tak więc dla językoznawstwa wyróżnia dwa znaczenia: całościowy zbiór słownictwa i „baza ili korpus semantički i generički povezanih riječi ili naziva koji pokrivaju određeno područje“. Natomiast terminy z pola nauk informatycznych oznaczają albo słownik wyrazów pogrupowanych pod względem podobieństw i przeciwieństw, bazę wyrazów zgromadzoną według

⁴ Znaczenia, jakie podaje Nikolić-Hoyt, to: „1) jezično blago, zbirka jezičnog blaga, 2) bilo kakav rječnik, enciklopedija ili kakav drugi opsežan leksikografski priručnik, 3) zbirka koncepata ili riječi organiziranih prema značenjskim principima; konceptualno/tematski ustrojen leksikografski priručnik, 4) nediskriminirani popis semantički povezanih riječi, 5) sinonimijski rječnik, 6) abecedno usustavljen rječnik sinonima i antonima, 6) specijalizirani vokabular pojedinoga područja znanja, na primjer medicine ili glazbe“ (ibidem: 8).

⁵ Autorka przy tym niekonsekwentnie stosuje wprowadzoną przez siebie terminologię, pisząc „prvi tiskani rječnik bio je zapravo tezaursus za putnike, odnosno dvojezični, tematski organiziran venetsko-njemački rječnik“ (ibidem: 47). Nikolić-Hoyt nie powinna tu użyć terminu *rječnik*, gdyż zgodnie z jej ustaleniami oznacza ona dzieło o układzie semaziologicznym.

⁶ L. Zgusta (1991: 199) twierdzi, że użycie terminu *tezaursus* na określenie słownika synonimicznego jest przestarzałe, za wyjątkiem leksykografii angielskiej. Dla Zgusty termin ten oznacza wielki słownik, który stara się być wyczerpujący (ibidem: 207).

jakichś zasad lub program zawierający taką bazę, najczęściej jako jeden z elementów edytora tekstowego.

Leksikon stranih reči i izraza (2006) M. Vujaklije dla wyrazu *tezaursus* odnotowuje dwa znaczenia. Pierwsze to słownik, encyklopedia lub inny obszerny podręcznik leksykograficzny; szczególnie słownik synonimów lub antonimów. Drugie znaczenie dotyczy terminologii informatycznej. *Tezaursus* oznacza tu „sveobuhvatan indeks svih reči u računarima pod kojima se može naći dana informacija ako se upotrebi odgovarajuća ključna reč (deskriptor)“. *Rečnik srpskog jezika* (2007) *tezaursus* definiuje jako wielki słownik, w którym zgromadzony jest całościowy zasób słownictwa danego języka lub jako wielką encyklopedię. Część słowników serbskich i chorwackich nie odnotowuje tego słowa w ogóle, np. *Rječnik stranih riječi* (1988) B. Klaicia, *Rječnik hrvatskoga jezika* (2000) pod red. J. Šonje, *Rečnik savremenog srpskog književnog jezika* (2000) M. Moskovljevića.

Na podstawie tego fragmentarycznego przeglądu definicji można wywnioskować, że znaczenia terminu *tezaursus* w omawianych językach zależą od warstwy języka. W języku ogólnym zwykle oznacza dzieło leksykograficzne zawierające całe słownictwo danego języka, podczas gdy w meta-języku leksykografii znaczenie pojęcia w dalszym ciągu nie jest precyzyjnie określone. Wieloznaczność i brak ogólnie przyjętej, jednoznacznej definicji w znacznym stopniu utrudnia nie tylko odbiór (oraz tworzenie) tekstów metaleksykograficznych, ale też może wprowadzać w błąd odbiorcę określonego produktu leksykograficznego. Korzystne by było zawężenie znaczeń poszczególnych terminów, czy to zgodnie z tradycją danego obszaru językowego, czy też opierając się na tendencjach globalizacyjnych, oraz konsekwentne używanie tych terminów.

Odwołując się do polskiej tradycji leksykograficznej terminu *słownik tematyczny* będę używać dla określenia dzieła, w którym hasła uporządkowane są semantycznie w oparciu o pola znaczeniowe.

2. Leksykografia onomazjologiczna w Polsce, Chorwacji i Serbii

Obserwując rozwój leksykografii onomazjologicznej w Polsce, Chorwacji i Serbii nie sposób nie zauważyć pewnych podobieństw i różnic. Właśnie one są obiektem mojego zainteresowania, nie zaś całościowy i wyczerpujący opis dzieł leksykografii onomazjologicznej poszczególnych krajów. Pragnę tu wskazać ogólne tendencje rozpoczynając od dzieł najwcześniejszych, by przejść do leksykografii współczesnej ze szczególnym uwzględnieniem słowników dwujęzycznych.

Struktura semantyczna w polskiej leksykografii różnojęzycznej zastosowana już była w XVI wieku. Pierwszymi takimi słownikami były trójjęzyczne *Dictionarius Murmelii variarum rerum* (1526) Jana Murmeliusza oraz *Dictionarium trium linguarum* (1528) Fraciszka Mymera. Specyficznym ilustrowanym wielojęzycznym słownikiem tematycznym był przeznaczony dla młodego odbiorcy elementarz Jana Amosa Komeńskiego *Orbis sensuallium pictus*, który wzbogacony o język polski ukazał się w 1667 roku w Brzegu, a w wydaniach późniejszych (Wrocław 1805, 1809 i 1818) ukazywał się pod nazwą *Świat malowany rzeczy widocznych pod zmysły podpadających*.

Chorwackie początki dwujęzycznej leksykografii tematycznej związane były ze słowniczkami dołączanymi do innych dzieł. Jednym z nich był XVI-wieczny czakawsko-łaciński spis *Vocabula Sclavonica* Bartola Đurđevicia zawierający 52 wzrazy w pięciu rozdziałach rzeczowych⁷, napisany jako dodatek do książki *De afflictione tam captivorum quam etiam sub Turcae tributo viventium christianorum* (1544). Słowniczeki powstałe w wieku XVIII również nie były dziełami samodzielnymi, co różni je od dzieł wydawanych w Polsce. Układ semantyczny zastowany był w listach leksykalnych, dołączonych do gramatyk i podręczników Blaža Tadijanovicia (1761) *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u njemački jezik*, Antuna Matiji Reljkovicia (1767) *Nova slavonska i nimačka gramatika* i Marijana Lanosovicia *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache / Anleitung zur slavonischen Sprachlehre* czy w manuskrypcie Adama Patačica (1772–1779) trójjęzycznym *Dictionarium latino-illyricum et germanicum*⁸. Dodatkiem do gramatyki Ignjata Alojzije Brlicia (1833) jest również słowniczek obrazkowy *Svjet u obrazih*, oparty na wspomnianym wcześniej dziele Komeńskiego.

W leksykografii polskiej po okresie pierwszych słowników onomazjologicznych wydawane były przeważnie słowniki o alfabetycznym układzie haseł. Dopiero w XX wieku układ ideograficzny ponownie zyskał na znaczeniu i stosowany był nie tylko w leksykografii różnojęzycznej, ale też w słownikach jednojęzycznych, lecz, jak pisze Żmigrodzki (2009: 180), tylko słownik synonimów zadomowił się w polskiej leksykografii. Próba tezaursu polszczyzny o układzie onomazjologicznym był R. Zawilińskiego *Dobór wyrazów. Słownik wyrazów bliskoznacznych i jednoznacznych* (1926) wzorowany na wydaniu z roku 1912 *Thesaurus of English Words and Phrases* P. M. Rogeta. Drugim takim dziełem jest współczesna praca *Słownik tematyczny*

⁷ Są to: Nebesa, Zemlja, Plodovi, Verbalni izričaji, Odjeća.

⁸ Ten kajkawsko-łaciński słownik zawierał też pewne formy sztokawskie ale i polskie oraz czeskie. Autor wyodrębnia w nim 13 grup tematycznych.

języka polskiego (2002) M. Kity i E. Polańskiego, który w zamyśle miał być pomocą w pisaniu tekstów na określone tematy⁹. W błędzie jest natomiast T. Piotrowski twierdząc, że: „w innych krajach słowiańskich dopiero w ostatnich dekadach wieku dwudziestego przystąpiono do wydawania słowników tego rodzaju“ (2001: 82), bowiem w roku 1940 w Belgradzie wydany został tezaurus R. Jovanovicia *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika*¹⁰. Jovanović przy tym podkreśla, że celowo odbiega od schematu pól leksykalno-semantycznych proponowanego przez Rogeta, idąc w stronę poszczególnych terminologii, związanych z różnymi aspektami ludzkiej działalności (w tym naukowej).

Leksykografowie chorwaccy do tej pory nie opracowali współczesnego jednojęzycznego słownika pojęciowego. Do prób skategoryzowania słownictwa można natomiast zaliczyć obrazkowy słownik I. Velikanovicia i N. Andrić *Šta je šta. Stvarni hrvatski rječnik u slikama* (1938) wzorowany na słownikach niemieckiego wydawnictwa Duden. Jednym z założeń słownika było wypracowanie i ustabilizowanie rodzimej terminologii poszczególnych rzemiosł.

Z porządku onomazjologicznego korzystają, jak wspomniano, także słowniki synonimów, antonimów czy słowniki gniazd słowotwórczych¹¹, natomiast do wyspecjalizowanych polskich słowników o makrostrukturze rzeczowej należą np. *Słownik polszczyzny potocznej* (1998), J. Anusiewicza i J. Skawińskiego, *Słownik gwary studenckiej* (1994) L. Kaczmarka, T. Skubalanki,

⁹ Należy również wspomnieć o liście słownictwa tematycznego sporządzonej przez Z. Cygał-Krupę (1986) w oparciu o metodę centrów zainteresowań.

¹⁰ Słownik jest dostępny w wersji cyfrowej na stronie <http://www.archive.org/stream/sistematskirenik00jovauoft#page/n13/mode/2up>. Uaktualniona i uzupełniona publikacja została wznowiona w roku 1980 przy współautorstwie L. Atanackovicia.

¹¹ Słownikom tym poświęcono już sporo uwagi, a na rynku polskim wciąż rośnie ich liczba. Ze względu na obszerność tematu wymienię tylko kilka słowników synonimów języka polskiego, np. *Słownik wyrazów bliskoznacznych* pod red. S. Skorupki, który doczekał się blisko 30 edycji, *Słownik synonimów* A. Dąbrówki, E. Geller i R. Turczyna (8 wydań); *Dystynktywny słownik synonimów* (2004) A. Nagórko, M. Łazińskiego, H. Burkhardt; *Gdy ci słowa zabraknie* (2005, 2010) W. Broniarka; *Słownik synonimów* Z. Kurzowej i in. (cztery wydania). W Chorwacji wydany został jedynie *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika* (2008) Lj. Šarić i W. Wittschen, zaś w Serbii *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskog jezika* (1974, 2004) M. Lalevicia oraz *Rečnik sinonima i tezaurus srpskog jezika* (2007) P. Ćosića, wznowiony pod zmienionym tytułem *Rečnik sinonima* (2008). Wartą wspomnienia pozycją jest też *Asocijativni rečnik srpskoga jezika* (2005) P. Pipera, R. Dragičević, M. Stefanović, którego materiał pozyskiwany był metodą ankietową.

S. Grabiasa, *Słownik stereotypów i symboli ludowych* (1996–)¹², *Słownik eufemizmów polskich, czyli w rzeczy mocno w sposobie łagodnie* (1988) A. Dąbrowskiej. Inne dzieła to: *Słownik tematyczny terminów, wyrażeń i zwrotów stosowanych w prognozach meteorologicznych* (2010), *Tematyczny słownik krzyżówkowicza* (2002) W. Józefowicza i in.

Układ rzeczowy w Chorwacji i Serbii nie jest tak popularny jak w Polsce. W Chorwacji ukazał się wyspecjalizowany słownik pojęciowy *Mali tematski rječnik samoborskoga kajkavskog govora* (2003), którego autorem jest M. Žegarac Poharnik, czy starszy pt. *Narodno blago* (1934) Marcela Kušara. Układ rzeczowy ma też praca Jozefa Šica *Geografska terminologija srpskohrvatskog jezika* (1994).

Tematyczne uporządkowanie leksyki, o czym już była mowa, najczęściej jest wykorzystywane w dziełach dwujęzycznych o charakterze dydaktycznym. Prace takie ze względu na przeznaczenie cechują się różną objętością i zawartością. Najpowszechniejszą, a zarazem objętościowo najskromniejszą publikacją tego typu są rozmówki. Są to bardzo ograniczone listy leksykalne oraz listy zwrotów użytecznych podczas zagranicznych podróży, które mają pomóc w komunikacji w najbardziej typowych sytuacjach. Często wzbogacane są innymi treściami, na przykład informacjami o danym kraju czy obyczajach.

Drugim popularnym typem dwujęzycznego dzieła leksykograficznego są słowniki tematyczne, powstałe przede wszystkim z myślą o uczących się języka, w celu wprowadzenia nowego słownictwa, bądź dla jego przypomnienia czy utrwalenia. Są również pomocne przy tworzeniu tekstów.

Polska leksykografia, szczególnie ostatnimi laty, obfituje w takie wydawnictwa. Największa liczba pozycji dotyczy języków zachodnich, przede wszystkim angielskiego (np. *Słownictwo podstawowe – język angielski* (2002) F. Holgera, *Słownik tematyczny angielsko-polski, polsko angielski I*. Jastrzębskiej-Okon, *Angielsko-polski tematyczny słownik pomocnik do prac pisemnych, do konwersacji, do dyskusji* K. Sobańskiej (2004), *Mały słownik tematyczny angielsko-polski* A. Kuropatnickiego (1993), *Angielsko-polski słownik tema-*

¹² U polskiej praktyce leksykograficznej tematyczny układ haseł często jest stosowany w zbiorach leksyki poszczególnych gwar. Szczegółowy opis takich dzieł daje D. Rembiszewska (2005). Tendencja ta nie jest widoczna w tradycji serbskiej czy chorwackiej.

tyczny G. Häubleina, R. Jenkinsa (1995), *Słownik tematyczny angielsko-polski* P. Domańskiego (1998)¹³). Niektóre z pozycji były wielokrotnie wznawiane.

Nieco mniej opracowań ma tematyczne słownictwo niemieckie (np. *Słownictwo podstawowe – język niemiecki* F. Holger, *Słownik tematyczny języka niemieckiego* (1993) G. Hatały, M. Lichtańskiej, *Słownik tematyczny języka niemieckiego* (1996) G. Hatały, M. Bielickiej, *Thematisches Wörterbuch der deutschen Sprache mit einem Index* (1995) H. C. Frydrych¹⁴) oraz francuskie (np. *Francusko-polski słownik tematyczny* (1994) R. Herrmann, R. Rauch, *Mały słownik tematyczny francusko-polski* (1994) B. Frosztęgi, M. Słobodskiej, *Mots de passe: dictionnaire thematique franco-polonais* (1994) M. H. Gajos, N. M. Gourgaud, *Polsko-francuski słownik tematyczny* (1996) M. Słobodskiej)¹⁵. Język włoski reprezentowany jest skromiej (*Mały słownik tematyczny włosko-polski* (1994) H. Cieśli, I. Łopieńskiej, *Tematyczny słownik języka włoskiego* (1999) V. Bowles Protej, *Włoski słownik tematyczny* (2006) K. Steckiej, *Słownik tematyczny włosko-polski* (2001) S. Kamińskiej, *Tematyczny słownik polsko-włoski, włosko polski* (2006) A. Muchy) podobnie jak hiszpański (*Polsko-hiszpański słownik tematyczny* (1997) A. A. Murcia Soriano, *Słownik tematyczny hiszpańsko-polski* J. P. Ruiz (2000), *Mały słownik tematyczny hiszpańsko-polski* (2007) J. Krzyżanowskiego, *Hiszpański słownik tematyczny* (2006) A. Wróblewskiej, *Słownik tematyczny hiszpański* (2008) N. Deiken, *Tematyczny słownik języka hiszpańskiego* (1999) P. Caldeiro López).

Jeszcze mniej jest słowników tematycznych z leksyką rosyjską (*Słownik tematyczny rosyjsko-polski* (1985) J. Riegera, E. Rieger, *Polsko-rosyjski słownik tematyczny* (1998) W. Grzybowskiej, *Rosyjsko-polski słownik tematyczny*

¹³ Inne pozycje, to: K. A. Henger (2000) *Słownik tematyczny polsko-angielski, angielsko-polski*; C. H. Frydrych (2008) *Słownik tematyczny języka angielskiego z indeksem*; M. Oliwa, R. Oliwa (2006) *Angielski słownik tematyczny*; R. Swigon (2008) *Tematyczny słownik polsko-angielski*; B. i R. Śmietana (2000) *Tematyczny słownik języka angielskiego*.

¹⁴ Oraz: R. Sadziński (1998) *Polsko-niemiecki słownik tematyczny*; B. Prygoń (2001) *Słownik tematyczny niemiecko-polski*; S. Ładzińska (2001) *Słownik tematyczny polsko-niemiecki, niemiecko-polski*; *Uniwersalny słownik tematyczny języka niemieckiego* (2006), red. G. Woźniakowski; M. Michałowska (2006) *Niemiecki słownik tematyczny*; F. Gabaude, F. Mengard, S. Nowag (2006) *Niemiecki współczesny słownik tematyczny*.

¹⁵ K. Sobczyński (2000) *Nowy słownik tematyczny polsko-francuski*; M. Sporniak-Czerkas (2000) *Słownik tematyczny francusko-polski*; L. Zaręba, B. Kochan (2002) *Tematyczny słownik języka francuskiego dla początkujących*; A. Smogorzewska (2006) *Francuski słownik tematyczny*; S. Gehrke (2008) *Słownik tematyczny francuski*.

(1998) R. Adamowicza, A. Kędziorek, *Słownictwo podstawowe – język rosyjski* (2003) L. Heinz).

Ze słowników pojęciowych pozostałych języków słowiańskich na polskim rynku wydawniczym ukazały się czeski *Mały słownik tematyczny czesko-polski* (2004) G. Balowskiej oraz ukraiński: *Słownik tematyczny polsko-ukraiński* (2010) I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak.

Języki, które doczekały się po jednym opracowaniu tego typu to portugalski (*Słownik tematyczny polsko-portugalski* (2008) B. Hlibowickiej-Węglarz i in.), węgierski (*Węgiersko-polski słownik tematyczny* (2000) I. Koutny i in.) i arabski (*Słownik tematyczny języka arabskiego* (2000) I. Król i A. Hasan)¹⁶.

Ponadto wydawane są też słowniki leksyki specjalnej, np. *Słownik łacińsko-polski tematyczny; medycyna, farmacja i anatomia* (2006), seria przekładowych słowników tematycznych *Ekonomia* (dla języka francuskiego, angielskiego, niemieckiego i rosyjskiego),

Biznesowy słownik tematyczny – angielski (2006) P. Manna i in., *Angielsko-polski słownik tematyczny. Finanse* (2001) G. Bannocka, W. Mansera czy *Słownik tematyczny polsko-niemiecki. Myślistwo* (2005) E. Klina i in.

Powstają także słowniczki idiomów, przysłów i kolokacji, jak *Prawie wszystko o zwierzętach, jarzynach i kolorach: słowniczek tematyczny angielsko-polski* (1998) J. Koniecznej, *Angielsko-polski tematyczny słownik idiomów, zwrotów i wyrażeń z dodatkiem przysłów i sentencji* (1997) D. Radziejewskiego, *Słowa słówka i przysłowia. Słowniczek tematyczny angielsko-polski* (1998) J. Koniecznej. Otwarcie się zachodnich rynków pracy jest również przyczyną powstawania specjalistycznych słowników tematycznych związanych z daną branżą. Przykładem takiego słownika jest *Słownik tematyczny polsko-angielski; Praca murarza za granicą* (2008) G. Stawikowskiego.

Ilość dwujęzycznych publikacji tematycznych wskazuje, że cieszą się one dużym zainteresowaniem odbiorców. W tym miejscu można jeszcze wspomnieć o popularnych w Polsce repetytoriach leksykalnych, które łączą funkcję słownika tematycznego z funkcją podręcznika, zamieszczając przykładowe teksty utworzone z użyciem leksyki danego pola semantycznego.

Pomimo, że w Serbii i Chorwacji leksykografia dwujęzyczna rozwija się w podobnie szybkim tempie, jak ma to miejsce w Polsce, jednak słowniki u układzie rzeczowym nie są produktem popularnym. Leksyka tematyczna jest w obu wymienionych krajach chętniej ujmowana w formę słownika obrazko-

¹⁶ Na Litwie z kolei ukazał się *Tematyczny słownik polsko-litewski. Mokomasis teminis lenkų-lietuvių k. žodynas* (2007) Ireny Masoit, Kristiny Rutkovskiej, Eglė Patiejūnienė.

wego. Pierwszą taką pracą był wzorowany na niemieckiej serii *Bildwörterbücher* wydawnictwa VEB Verlag Enzyklopadie *Rečnik u slikama: engleski i srpskohrvatski* (1961) oraz *Rečnik u slikama: nemački i srpskohrvatski* (1961) Belgradzkiego wydawnictwa Grafos. W kolejnych latach powstawały oparte na tej samej siatce pojęć *Rečnik u slikama: italijanski i srpskohrvatski* (1962), *Rečnik u slikama: francuski i srpskohrvatski* (1968) *Rečnik u slikama: ruski i srpskohrvatski* (1968), *Rečnik u slikama srpskohrvatski i slovenački* (1968).

Kolejne słowniki obrazkowe to oparte na dziełach niemieckiego wydawnictwa Duden *Hrvatski ili srpski i njemački slikovni rječnik* (1988) oraz *Hrvatski ili srpski i engleski slikovni rječnik* (1988). W roku 1998 powstał zaś *Hrvatski i talijanski slikovni rječnik* oraz ukazało się wznowienie słownika niemieckiego ze zmienionym tytułem *Hrvatski i njemački slikovni rječnik* (1997).

Z nowszych wielojęzycznych prac można wymienić opublikowany w Zagrzebiu *Petojezični slikovni rječnik* (2005) zawierający słownictwo chorwackie, angielskie, niemieckie, hiszpańskie i francuskie. W odróżnieniu od poprzednich słowników obrazkowych, ten zawiera jedynie najbardziej podstawowe słownictwo, ma za to bogatą szatę graficzną. Wielojęzyczny jest także *Obrazkovy slovník slovensko-chorvatsko-nemecko-anglický* (2010) A. Kurica, poprzedzony pracą *Obrazkovy slovník slovensko-chorvatský* (2006) tego samego autora. Powstają również słowniki obrazkowe, których odbiorcami są dzieci, jednak ze względu na ich specyfikę, nie będę ich wymieniać.

Tematyczną, obrazkową część zamieszcza w swoich przekładowych słownikach wydawnictwo Jasen. Po głównej części alfabetycznej dodaje około 70 plansz zaczerpniętych z wymienionego wcześniej opracowania Dudena. Takie plansze znalazły się w wersji angielskiej, niemieckiej, włoskiej, albańskiej, hiszpańskiej, francuskiej, tureckiej, rosyjskiej. Krótki tematyczny dodatek ma też *Rusko-srpski, srpsko-ruski rečnik sa gramatikom* (2010) G. Jovanović-Suzin.

Słowniki tematyczne nieobrazkowe są rzadsze. Są to z reguły prace, w których językiem przekładowym jest język rosyjski, np. wydany w Belgradzie *Tematski školski srpskohrvatsko-ruski rečnik* (1974), *Srpskohrvatsko-ruski tematski školski rečnik* (1969) C. Vasev, *Školski tematski rečnik srpskohrvatsko-ruski* (1968) T. Manevicia oraz niedawno wydany *Srpsko-bugarski rečnik: tematski, homonimni* (2007) C. Ivanovej. Niecodzienną pozycją jest natomiast *Lautema vortaro Esperanta-kroatoserba – Tematski rječnik esperantski-hrvatskosrpski* (1975) F. Španjola. Jeszcze mniej typową pracą jest *Na-si – srpski rečnik* (2005) D. Janekovicia, który znaki obrazkowego pisma Dongba porządkuje tematycznie, pomimo, że nie nazywa poszczególnych pól semantycznych.

Powyższy przegląd dwujęzycznej leksykografii pojęciowej uwidacznia różnice pomiędzy omawianymi tradycjami. Podczas gdy w Polsce układ tematyczny jest częstym sposobem organizacji słownictwa, w Serbii i Chorwacji stosowany jest o wiele rzadziej. Zdecydowanie przeważa tam typ słownika tematycznego obrazkowego. Ten typ prac dwujęzycznych nie jest obcy również w Polsce, jednak do odbiorcy dorosłego kierowane są przede wszystkim słowniki nieobrazkowe. Typ słownika obrazkowego pomimo wielu zalet, jak precyzyjne zidentyfikowanie desygnatu (szczególnie gdy jest on częścią jakiejś większej całości, np. elementem maszyny), przejrzystość i możliwość intuicyjnego korzystania ze słownika, ma jedną wielką wadę – słownictwo koncentruje się na rzeczownikach konkretnych. Tematyczne słowniki nieobrazkowe poza rzeczownikami (w tym abstrakcyjnymi) zamieszczają czasowniki i przymiotniki w kolokacjach typowych dla danego pola znaczeniowego. Niektóre zawierają też frazeologizmy oraz idiomy. Zwykle są obszerniejsze od słowników obrazkowych, w których ilość wyrazów jest ograniczona formą graficzną ilustracji.

Analizując różnice pomiędzy słownikami tematycznymi obrazkowymi i nieobrazkowymi należy również wspomnieć o różnicach w siatce pojęć. Słowniki nieobrazkowe pozwalają na znacznie większe zhierarchizowanie pól semantycznych w stosunku do słowników obrazkowych, w których wzajemne powiązania kategorii ogranicza dobór leksyki opisującej ilustrację. Ze względu na pasywną i aktywną¹⁷ funkcję słownika tematyczne słowniki nieobrazkowe zaliczamy do aktywnych, gdyż służą przede wszystkim do tworzenia tekstu, zaś obrazkowe raczej do pasywnych – nazywają określone przedmioty – choć funkcja wzbogacenia słownictwa odbiorcy jest również istotna.

Popularność przekładowej leksykografii tematycznej w Polsce potwierdzają też internetowe słowniczkę tematyczne dodane do portali językowych. Najwięcej z nich dotyczy języka angielskiego¹⁸, niemieckiego¹⁹, ale również czeskiego²⁰. Istnieją ponadto wielojęzyczne portale, oparte na wprowadzaniu haseł przez użytkowników słownika (http://pl.wiktionary.org/wiki/Kategoria:Słowniki_tematyczne). Wielojęzycznym (obecnie 24 języki, w tym polski,

¹⁷ Określenia używam za W. Gruszczyńskim (1999: 119).

¹⁸ Np. http://www.angielski.edu.pl/slownik_tematyczny.html, <http://www.jezykangielski.org/tematyczne350.html>, <http://www.e-angielski.com/slownictwo-tematyczne>, <http://www.slownictwo.pl/?f=slownictwo-tematyczne>.

¹⁹ <http://blog.tyczkowski.com/ciekawostki-o-jezyku-niemieckim/slownik-tematyczny-jezyka-niemieckiego>.

²⁰ <http://www.finito.zanet.pl/czeski/slowniktematyczny.pdf>

serbski i chorwacki) i wielodyscyplinarnym słownikiem tematycznym jest też EuroVoc stworzony dla celów kontrolowania słownictwa dokumentacji Unii Europejskiej (<http://www.eurovoc.europa.eu/>).

3. Projekt polsko-chorwackiego oraz polsko-serbskiego słownika tematycznego

Idea projektu zrodziła się z potrzeby wspomżenia metod dydaktycznych na uniwersyteckich studiach serbistycznych i kroatystycznych. Powstanie kompendium, które zawierałoby bogate słownictwo i kolokacje odnoszące się do danego tematu umożliwiłoby studentom łatwiejsze budowanie złożonych i bogatych w słownictwo tekstów. Przydatność takiego słownika wydaje się tym bardziej oczywista, że serbiści i kroatyści mają do dyspozycji po jednym obszernym aktualnym słowniku, w którym językiem wyjściowym jest polski. Są to *Poljsko-hrvatski rječnik* (2002) M. Moguša i N. Pintarić oraz *Poljsko-srpski rečnik* (1999–2001) D. Đurišić-Stojanović i U. Radnovicia. Słowniki te, z powodu niedostępności na rynku polskim oraz ze względu na cenę, często są używane przez studentów tylko w bibliotekach. Opracowywane słowniki tematyczne mogą też być pomocne w pracy tłumaczy oraz osób samodzielnie uczących się języka.

Współczesne programy nauki języków obcych koncentrują się na wykształceniu w uczniach umiejętności komunikacji w określonych sytuacjach życiowych, począwszy od sytuacji dnia codziennego, do wypowiadania się na tematy związane z danymi specjalnościami, np. polityką, nauką i techniką, kulturą i sztuką oraz wydawania sądów i opinii na ich temat. Powstają listy tematyczne wprowadzające słownictwo i zwroty odpowiadające potrzebom poszczególnych etapów nauki. Dla języka serbskiego i chorwackiego listy takie opracował D. Šipka (2003) w ramach programu nauczania języka serbskochorwackiego, umieszczając tam również listę intencjonalną i tematyczną z wyjściowym językiem angielskim, która zawiera 28 pól tematycznych²¹.

Projekt słowników tematycznych, chociaż obejmuje wymagania programowe, zakłada podanie jak najbogatszego słownictwa, związanego z danym tematem, uzupełniając przy tym luki w wymienionych słownikach przekładowych. Planowna objętość słownika to około 30 000 haseł.

Ustalenie języka polskiego jako wyjściowego wydaje się istotne z kilku powodów. Po pierwsze, osoba tworząca tekst wchodząc w relację z inną kulturą w znacznej mierze przenosi swój obraz świata oraz znane sobie doświadczenia za pomocą języka obcego. Słownik z wyjściowym językiem

²¹ <http://www.staff.amu.edu.pl/~sipkadan/pp/F2.TXT>.

ojczystym daje możliwość dokładniejszego wyrażenia treści z rzeczywistości językowej mówiącego, a co za tym idzie, poprawia zdolność komunikacyjną. Dzieje się to częściowo kosztem wiedzy realioznawczej o kraju języka docelowego, ponieważ nie znajdzie się tu leksyka nie występująca w zasobie języka wyjściowego (np. nazwy niektórych potraw jak *burek*, *čevapčići* czy niektórych gier jak *boćanje*, zjawisk meteorologicznych typowych dla danego obszaru geograficznego, np. nazwy wiatrów *jugo*, *bura*).

Jak twierdzi wielu badaczy, opis językowego obrazu świata „jest to system pojęciowy, onomazjologiczny“ (Miodunka 1989: 162) uwarunkowany historycznie i społecznie. Jest to system nieobiektywny, dlatego też pola semantyczne proponowane przez leksykografów odzwierciedlają postawę antropocentryczną²². Z drugiej strony wiążą się z określoną społecznością oraz momentem dziejowym i nie są uniwersalne, co nie znaczy, że nie bywają zbieżne w wielu punktach. Te właśnie założenia, a także potrzeby dydaktyczne wpłynęły na ukształtowanie siatki pojęć tworzonych słowników, która częściowo pokrywa się z siatką wypracowaną przez francuskich dydaktyków za pomocą metody centrów zainteresowań²³.

Ogólny zarys tej siatki przedstawia się następująco. W centrum stawiany jest człowiek i jego budowa fizyczna: części ciała, narządy wewnętrzne, zmysły, wygląd zewnętrzny, a także dziedziny życia powiązane z ciałem i dbałością o nie, np. dbanie o zdrowie (choroby i dolegliwości, instytucje zajmujące się poszczególnymi schorzeniami), higienę (nazwy kosmetyków, zabiegów upiększających), wygląd zewnętrzny (garderoba, ozdoby, uczesania). Drugim aspektem jest człowiek w relacji do innych. Tutaj znajdują miejsce wyrażenia związane z różnymi okresami życia ludzkiego oraz związkami z innymi ludźmi (więzy pokrewieństwa, prawo rodzinne, stosunki w grupie). Również wymieniane są tu cechy osobowości, podkreślając sposób, w jaki człowiek jest przez innych postrzegany. Kolejne pole to dom i zamieszkiwanie, czyli najbliższe otoczenie człowieka. W tej grupie znajduje się słownictwo związane z różnym rodzajem zamieszkiwania, wyposażeniem domu, nazwami pomieszczeń. Odrębny temat stanowi kuchnia i przygotowywanie posiłków (nazwy produktów, potraw i czynności).

W polu „człowiek jako istota społeczna“ znajduje się słownictwo opisujące system kształcenia, życie zawodowe, następnie różne rodzaje usług, z których zwykle korzystamy, (np. bankowość, komunikacja, zakupy) oraz sposo-

²² Na temat różnych propozycji pól semantycznych piszą m.in. W. Miodunka (1989), A. Markowski (1992), Z. Cygal-Krupa (1986).

²³ Por. Z. Cygal-Krupa (1986), (1990).

by spędzania wolnego czasu (np. kino, teatr, książki i literatura, muzyka, sporty, gry towarzyskie, podróże i wakacje).

Kolejną grupą tematyczną jest otaczająca człowieka natura (np. ukształtowanie terenu, świat roślin i zwierząt, z podziałem na zwierzęta dzikie, domowe i hodowlane) oraz geografia polityczna (nazwy państw i ich mieszkańców, nazwy topograficzne). Ostatni dział zawiera określenia miar czasu oraz inne jednostki pomiaru, liczebniki główne i porządkowe, a także podstawową terminologię matematyczną.

Słowniki oprócz rzeczowników zamieszczają czasowniki i przymiotniki w odpowiednich dla danego tematu kolokacjach. Zawarte są również zwroty i niektóre typowe frazeologizmy.

Podawana leksyka należy w większej części do warstwy języka literackiego, ale również wprowadzane jest słownictwo potoczne, szczególnie tam, gdzie jest mocniej osadzone w świadomości rodzimych użytkowników niż wyraz literacki. Unikam natomiast podawania regionalizmów, chyba, że w pewnym stopniu przeniknęły do języka potocznego ogólnonarodowego.

Istotne jest, aby słownik był aktualny, a więc źródłem informacji o znaczeniach leksemów są nie tylko współczesne słowniki jednojęzyczne oraz w mniejszym stopniu dwujęzyczne, które często obarczone są błędami, ale też współczesne teksty na podstawie których znaczenia są potwierdzane lub precyzowane. Dotyczy to zarówno języka wyjściowego, jak i docelowego.

Słownik będzie ponadto opatrzony krótką gramatyką z tabelami odmian, aby dodatkowo ułatwić użytkownikom tworzenie poprawnych tekstów.

Ten artykuł zasygnalizował problemy związane z leksykografią onomazjologiczną w Polsce, Serbii i Chorwacji, szczególnie jeśli chodzi o słowniki dwujęzyczne. Ukazał tradycję i obecną sytuację dotyczącą wydawnictw tego typu. Słownik onomazjologiczny, jak dowodzą badania, jest istotnym narzędziem w kontaktach międzykulturowych. Jest to narzędzie uznane, posiadające długą tradycję.

Potrzeba powstania przekładowych słowników tematycznych nie ulega wątpliwości, nawet jeśli dotyczy społeczności, których wzajemne kontakty nie należą do najczęstszych. Słownik taki, oprócz pomocy w doborze leksyki, daje również informacje o różnicach w systemach pojęciowych tych społeczności. Powstanie takich dzieł może wpłynąć na ułatwienie kontaktów i zachęcić do komunikacji w językach innych niż języki globalizacji, które nie są w stanie dokładnie odzwierciedlić obrazu świata użytkowników omawianych pokrewnych języków i bliskich pod wieloma względami kultur.

Literatura

- Anić, Vladimir (1989): *Rječnik hrvatskog jezika*, Zagreb.
- Burkhanov, Igor (1999): *Linguistic Foundations of Ideography: Semantic Analysis and Ideographic Dictionaries*, Rzeszów.
- Cygal-Krupa, Zofia (1986): *Słownictwo tematyczne języka polskiego*, Kraków.
- Cygal-Krupa, Zofia (1990): *Podstawowe słownictwo tematyczne języka polskiego (na wybranych przykładach)*, Kraków.
- Gruszczyński, Włodzimierz (1999): Słowniki w warsztacie pracy dziennikarza, [w:] *Polszczyzna w komunikowaniu publicznym*, pod red. Włodzimierza Gruszczyńskiego, Jerzego Bralczyka i Grażyny Majkowskiej, Warszawa, s. 115–151.
- Klaić, Bratoljub (1988): *Rječnik stranih riječi*, Zagreb.
- Markowski, Andrzej (1992): *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, Wrocław.
- Mikołajczak-Matyja, Nawoja (2005): Hierarchiczne uporządkowanie słownictwa a tradycyjna leksykografia, *Investigationes Linguisticae* XII, s. 17–32.
- Miodunka, Władysław (1989): *Podstawy leksykologii i leksykografii*, Warszawa.
- Moskovljević, Miloš (2000): *Rečnik savremenog srpskog književnog jezika s jezičkim savetnikom*, Beograd.
- Nikolić-Hoyt, Anja (2004): *Konceptualna leksikografija: prema tezaurusu hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Piotrowski, Tadeusz (2001): *Zrozumieć leksykografię*, Warszawa.
- Rečnik srpskog jezika* (2007), pod red. Miroslava Nikolicia, Novi Sad.
- Rembiszewska, Dorota Krystyna (2005): Słownictwo tematyczne w dwudziestowiecznych opracowaniach leksykograficznych, *Poradnik Językowy*, 8, s. 37–52.
- Rječnik hrvatskoga jezika* (2000), pod red. Jure Šonje, Zagreb.
- Słownik języka polskiego PWN*, (2002), wydanie elektroniczne.
- Słownik wyrazów obcych PWN* (2002), wydanie elektroniczne.
- Sosińska-Kalata, Barbara (2006): Tezaurusy w zmieniającym się środowisku wyszukiwania informacji, [w:] *Informacja w sieci*, pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty, Ewy Chuchro i Włodzimierza Daszewskiego, Warszawa, s. 140–156.
- Šipka, Danko (1998): *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Novi Sad.
- Šipka, Danko (2003): *Program nastave srpskohrvatskog (srpskog/hrvatskog/bosanskomuslimanskog) jezika*, Poznań.
- Tafra, Branka (2005a): Navrh jezika, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 31, s. 559–565.
- Tafra, Branka (2005b): *Od riječi do rječnika*, Zagreb.
- Vujaklija, Milan (2006): *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd.
- Współczesny słownik języka polskiego* (2007), pod red. Bogusława Dunaja, Warszawa.
- Zgusta, Ladislav (1991): *Priručnik leksikografije*, Sarajevo.
- Żmigrodzki, Piotr (2005): *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*, Katowice.

Źródła internetowe

http://www.angielski.edu.pl/slownik_tematyczny.html
<http://www.archive.org/stream/sistematskirenikoovauoft#page/n13/mode/2up>
<http://blog.tyczkowski.com/ciekawostki-o-jezyku-niemieckim/slownik-tematyczny-jezyka-niemieckiego>
<http://www.e-angielski.com/slovnictwo-tematyczne>
<http://www.eurovoc.europa.eu/drupal/?q=pl/navigation>
<http://www.finito.zanet.pl/czeski/slovniktematyczny.pdf>
<http://www.jezykangielski.org/tematyczne350.html>
<http://www.slovnictwo.pl/?f=slovnictwo-tematyczne>
<http://www.staff.amu.edu.pl/~sipkadan/pp/F2.TXT>

Słowniki

Adamowicz, Ryszard, Anna Kędziorek (1998): *Rosyjsko-polski słownik tematyczny*, Warszawa.
 Anusiewicz, Janusz, Jacek Skawiński (1998): *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa.
 Balowska Grażyna (2004): *Mały słownik tematyczny czesko-polski*, Racibórz.
 Bannock, Graham, William Manser (2001): *Angielsko-polski słownik tematyczny: Finanse*, Warszawa.
 Bowles Protej, Vittoria (1999): *Tematyczny słownik języka włoskiego*, Kraków.
 Brlić, Ignjat Alojzije (1833): *Svjet u obrazih, [w:] Grammatik der illyrischen Sprache, wie solche in Bosnien, Dalmatien, Slavonien, Serbien, Ragusa ... gesprochen wird*, Ofen.
 Broniarek, Wojciech (2005), (2010): *Gdy ci słowa zabraknie*, Brwinów.
 Caldeiro López, Pilar (1999): *Tematyczny słownik języka hiszpańskiego*, Kraków.
 Cieśla, Hanna, Ilona Łopieńska (1994): *Mały słownik tematyczny włosko-polski*, Warszawa.
 Ćosić, Pavle (2007): *Rečnik sinonima i tezaurus srpskog jezika*, Beograd.
 Ćosić, Pavle (2008): *Rečnik sinonima*, Beograd.
 Dąbrowska, Anna (1988): *Słownik eufemizmów polskich, czyli w rzeczy mocno w sposobie łagodnie*, Warszawa.
 Dąbrówka, Andrzej, Ewa Geller, Ryszard Turczyn (1993): *Słownik synonimów*, Warszawa.
 Deiken, Nora (2008): *Słownik tematyczny hiszpański*, Poznań.
 Domański, Piotr (1998): *Słownik tematyczny angielsko-polski*, Warszawa.
 Đurđević, Bartol (1544): *Vocabula Sclavonica, [w:] De afflictione, tam captivorum quam etiam sub Turcae tributo viventium Christianorum...*, Anvers.
 Đurišić-Stojanović, Danilka, Radnović Uglješa (1999–2001): *Poljsko-srpski rečnik*, Beograd.
 France, Stephen C. i in. (2006): *Biznesowy słownik tematyczny – angielski*, Poznań.
 Freese, Holger (2002): *Słownictwo podstawowe – język angielski*, Berlin/Warszawa.
 Freese, Holger (2002): *Słownictwo podstawowe – język niemiecki*, Warszawa.
 Frosztega, Bogusława, Mirosława Słobodska (1994): *Mały słownik tematyczny francusko-polski*, Warszawa.
 Fryderych, Carl, Helen (1995): *Thematisches Wörterbuch der deutschen Sprache mit einem Index*, Koszalin.

- Fryderych, Carl, Helen (2008): *Słownik tematyczny języka angielskiego z indeksem*, Koszalin,
- Gabaude Florent i in. (2006): *Niemiecki współczesny słownik tematyczny*, Warszawa.
- Gajos, Mieczysław Henryk, Nicole Marie Gourgaud (1994): *Mots de passe: dictionnaire thématique franco-polonais*, Warszawa.
- Gehrke, Stéphanie (2008): *Słownik tematyczny francuski*, Warszawa.
- Grujić, Branislav (1968): *Rečnik u slikama srpskohrvatski i slovenački*, Beograd.
- Grzybowska, Wioletta (1998): *Polsko-rosyjski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Hatała, Grażyna, Małgorzata Bielicka (1996): *Słownik tematyczny języka niemieckiego*, Zielona Góra.
- Hatała, Grażyna, Małgorzata Lichtańska (1993): *Słownik tematyczny języka niemieckiego*, Zielona Góra.
- Häublein, Gernot, Recs Jenkins (1995): *Angielsko-polski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Heinz, Ludmiła (2003): *Słownictwo podstawowe – język rosyjski*, Warszawa.
- Henger, Kamila Anna (2000): *Słownik tematyczny polsko-angielski, angielsko-polski*, Wrocław.
- Herrmann, Reinhild, Rainer Rauch (1994): *Francusko-polski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Hlibowicka-Węglarz, Barbara i in. (2008): *Słownik tematyczny polsko-portugalski*, Lublin.
- Hrvatski i njemački slikovni rječnik* (1997), Mannheim/Zagreb.
- Hrvatski i talijanski slikovni rječnik* (1998), Mannheim/ Zagreb.
- Hrvatski ili srpski i engleski slikovni rječnik* (1988), Mannheim/Ljubljana/Zagreb.
- Hrvatski ili srpski i njemački slikovni rječnik* (1988), Mannheim/Ljubljana/Zagreb.
- Ivanova Cenk, Marijana Aleksić (2007): *Srpsko-bugarski rečnik: tematski, homonimni*, Beograd.
- Janeković, Dragan (2005): *Na-si – srpski rečnik*, Beograd.
- Jastrzębska-Okoń, Izabella (1999): *Słownik tematyczny angielsko-polski, polsko-angielski*, Warszawa.
- Jastrzębska-Okoń, Izabella (1997): *Polsko-angielski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Jovanović, Ranko (1940): *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika*, Beograd.
- Jovanović, Ranko, Laza Atanacković (1980): *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika*, Beograd.
- Jovanović-Suzin Gordana (2010): *Rusko-srpski, srpsko-ruski rečnik sa gramatikom*, Zemun.
- Józefowicz, Włodzimierz (2002): *Tematyczny słownik krzyżówkowicza*, Katowice.
- Kaczmarek, Leon, Teresa Skubalanka, Stanisław Grabias (1994): *Słownik gwary studenckiej*, Lublin.
- Kamińska, Sylwia (2001): *Słownik tematyczny włosko-polski*, Warszawa.
- Kita, Małgorzata, Edward Polański (2002): *Słownik tematyczny języka polskiego*, Warszawa.
- Klin, Eugeniusz i in. (2005): *Słownik tematyczny polsko-niemiecki: Myślistwo*, Zielona Góra.
- Komeński, Jan Amos (1667): *Orbis sensualium pictus*, Brzeg.
- Komeński, Jan Amos (1805): *Świat malowany rzeczy widocznych pod zmysły podpadających*, Wrocław.
- Konieczna, Jolanta (1998): *Prawie wszystko o zwierzętach, jarzynach i kolorach: słowniczek tematyczny angielsko-polski*, Warszawa.
- Konieczna, Jolanta (1998): *Słowa słówka i przysłowia. Słowniczek tematyczny angielsko-polski*, Warszawa.

- Kononenko, Iryna i in. (2010): *Słownik tematyczny polsko-ukraiński*, Warszawa.
- Koutny, Ilona (2000): *Węgiersko-polski słownik tematyczny*, Poznań.
- Król, Iwona, Adnan Hasan (2000): *Słownik tematyczny języka arabskiego*, Warszawa.
- Krzyżanowski, Jan (1999): *Mały słownik tematyczny hiszpańsko polski*, Warszawa.
- Kurica, Andrija (2010): *Obrázkový slovník slovensko-chorvátsko-nemecko-anglický*, Osijek.
- Kurica, Andrija (2006): *Obrázkový slovník slovensko-chorvátsky*, Osijek.
- Kuropatnicki, Andrzej (1993): *Mały słownik tematyczny angielsko-polski*, Warszawa.
- Kurzowa, Zofia i in. (1998): *Słownik synonimów*, Warszawa.
- Kušar, Marcel (1934): *Narodno blago*, Zagreb.
- Lalević, Miodrag (1974), (2004): *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskog jezika*, Beograd.
- Lanosović, Marijan (1778): *Slavonisches Worterbuch, [w:] Neue Einleitung zur slavonischen Sprache / Anleitung zur slavonischen Sprachlehre*, Osijek.
- Ładzińska, Sylwia (2001): *Słownik tematyczny polsko-niemiecki, niemiecko-polski*, Wrocław.
- Manević, Todor (1968): *Školski tematski rečnik srpskohrvatsko-ruski*, Beograd.
- Kaźmierczak, Marian i in. (2008): *Słownik tematyczny polsko-angielski: Praca murarza za granicą*, Zielona Góra.
- Masoit, Irena i in. (2007): *Tematyczny słownik polsko-litewski. Mokomasis teminis lenkų lietuvių k. žodynas*, Vilnius.
- Michałowska, Monika (2006): *Niemiecki słownik tematyczny*, Warszawa.
- Moguš, Milan, Neda Pintarić (2002): *Poljsko-hrvatski rječnik*, Zagreb.
- Mucha, Aneta (2006): *Tematyczny słownik polsko-włoski, włosko-polski*, Wrocław.
- Murcia Soriano, Abel Antolin (1997): *Polsko-hiszpański słownik tematyczny*, Warszawa.
- Murmeliusz, Jan (1526): *Dictionarius Marmelii variarum rerum, tum pueris, tum adultis utilissimus, cum Germanica atque Polonica interpretatione*, Kraków.
- Mymer, Franciszek (1528): *Dictionarium trium linguarum*, Kraków.
- Nagórko, Alicja, Marek Łazińskiego, Hanna Bughart (2004): *Dystynktywny słownik synonimów*, Kraków.
- Nemec, Janusz i in (2010): *Słownik tematyczny terminów, wyrażen i zwrotów stosowanych w prognozach meteorologicznych*, Warszawa.
- Oliwa, Magdalena, Robert Oliwa (2006): *Angielski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Patačić, Adam (1772–1779): *Dictionarium latino-illyricum et germanicum* (rękopis). *Petojezični slikovni rječnik* (2005), Zagreb.
- Piper, Predrag, Rajna Dragičević, Marija Stefanović (2005): *Asocijativni rečnik srpskoga jezika*. Beograd.
- Prygoń, Bartosz (2001): *Słownik tematyczny niemiecko-polski*, Warszawa.
- Radziejewski, Dariusz (1997): *Angielsko-polski tematyczny słownik idiomów, zwrotów i wyrażen z dodatkiem przysłów i sentencji*, Włocławek.
- Rečnik u slikama: engleski i srpskohrvatski* (1961), Beograd.
- Rečnik u slikama: francuski i srpskohrvatski* (1968), Beograd.
- Rečnik u slikama: italijanski i srpskohrvatski* (1962), Beograd.
- Rečnik u slikama: nemački i srpskohrvatski* (1961), Beograd.
- Rečnik u slikama: ruski i srpskohrvatski* (1968), Beograd.
- Reljković, Antun Matija (1767): *Nova slavonska i nimačka gramatika*, Zagreb.
- Rieger, Janusz, Ewa Rieger (1985): *Słownik tematyczny rosyjsko-polski*, Warszawa.
- Roget, Peter Mark (1912): *Thesaurus of English Words and Phrases*, London, Toronto, New York.

- Ruiz, Jesús Pulido (2000): *Słownik tematyczny hiszpańsko-polski*, Warszawa.
- Sadziński, Roman (1998): *Polsko-niemiecki słownik tematyczny*, Warszawa.
- Šarić, Ljiljana, Wiebke Wittschen (2008): *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Šic, Jozef (1994): *Geografska terminologija srpskohrvatskog jezika*, Beograd.
- Słobodska Mirosława (1996): *Polsko-francuski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Słownik łacińsko-polski tematyczny: medycyna, farmacja i anatomia* (2006), Toruń.
- Słownik stereotypów i symboli ludowych* (1996–), pod red. Jerzego Bartmińskiego, Lublin.
- Słownik wyrazów bliskoznacznych* (1957), pod red. Stanisława Skorupki, Warszawa.
- Smogorzewska, Aneta, (2006): *Francuski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Sobańska, Katarzyna (2004): *Angielsko-polski tematyczny słownik pomocnik do prac pisemnych, do konwersacji, do dyskusji*, Warszawa.
- Sobczyński, Krzysztof (2000): *Nowy słownik tematyczny polsko-francuski*, Warszawa.
- Španjol, Filip (1975): *Lautema vortaro Esperanta-kroatoserba – Tematski rječnik esperantski-hrvatskosrpski*, Borovo.
- Sporniak-Czerkas, Magdalena (2000): *Słownik tematyczny francusko-polski*, Warszawa.
- Stecka, Krystyna (2006): *Włoski słownik tematyczny*, Warszawa.
- Šunjara, Marinko (1974): *Tematski školski srpskohrvatsko-ruski rečnik*, Beograd.
- Swigon, Radosław (2008): *Tematyczny słownik polsko-angielski*, Bydgoszcz.
- Śmietana, Beata, Rafał Śmietana (2000): *Tematyczny słownik języka angielskiego*, Kraków.
- Tadijanović, Blaž (1761): *Svashta po mallo illiti kratko sloxenye immenah, i ricsih u illyrski, i nyemacski jezik* [Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u njemački jezik], Magdeburg.
- Uniwersalny słownik tematyczny języka niemieckiego* (2006), pod red. Grzegorza Woźniakowskiego, Zielona Góra.
- Vasev, Cveta (1969): *Srpskohrvatsko-ruski tematski školski rečnik*, Beograd.
- Velikanović, Iso, Nikola Andrić (1938), *Šta je šta. Stvarni hrvatski rječnik u slikama*, Zagreb.
- Wróblewska, Anna (2006): *Hiszpański słownik tematyczny*, Warszawa.
- Zaręba, Leon, Barbara Kochan (2002): *Tematyczny słownik języka francuskiego dla początkujących*, Kraków.
- Zawiliński, Roman (1926): *Dobór wyrazów. Słownik wyrazów bliskoznacznych i jednoznacznych*, Kraków/Warszawa.
- Žegarac Poharnik, Milan (2003): *Mali tematski rječnik samoborskoga kajkavskog govora*, Samobor.